

Adriaan van Dis:

‘Hoe ouder ik word, hoe gevoeliger’

In het drieluik Oorlog is erfelijk vragen War Child en de EO aandacht voor kinderen in oorlog en het doorgeven van oorlogstrauma's. Adriaan van Dis is een van de geïnterviewden. 'Ik ben een driftkop, net als mijn vader.'

TEKST: BRAM DE GRAAF
BEELD: IRIS PLANTING/LUMEN, DEBORAH VAN DAM

De zonwering van zijn nieuwe Amsterdamse appartement is voor het eerst dit jaar in gebruik. “Een gunstig teken”, zegt Adriaan van Dis. Veel tijd om van de voorjaarszon te genieten heeft de gelauwerde schrijver echter niet. Rondom de Boekenweek heeft hij het altijd enorm druk. “Mijn eigen schuld, nee zeggen is niet mijn sterkste kant. De Boekenweek is een van mijn jaarlijkse hoogtepunten. Tot lang daarna mag ik overal opdraven, mijn lezers ontmoeten. Dat is leuk. En ik verdien er ook wat mee.”

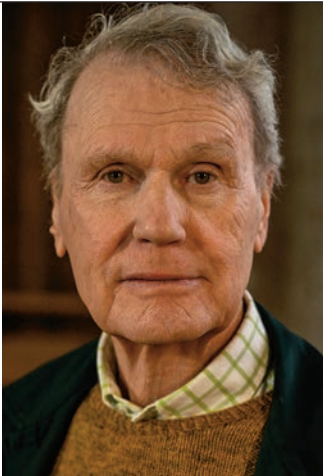
Is het ook een aangename afleiding van alle ontwikkelingen in de wereld?

“Zeker. Ik probeer altijd optimistisch te blijven. Kijk ik naar een oud huis of oude boom, dan denk ik: die hebben ook ellende meegemaakt en staan er nog. Dingen vallen dan in een nieuwe orde en rust. Maar nu... De veranderingen zijn wel héél groot. Ik maak me niet zozeer zorgen over de heer Trump, meer over vicepresident Vance en die puissant rijke mannen om hem heen die de halve wereld kunnen kopen en de waarheid kunnen verdraaien.” ▶

*'Ik besloot dat ik beter van
mijn vader kon houden dan me te
verbitteren in haat'*

PASPOORT

Naam: Adriaan van Dis

Geboren: 16 december 1946
in Bergen aan Zee

Privé: Ongehuwd

Opleiding: Neerlandistiek
en Zuid-Afrikaans aan de
Universiteit van Amsterdam

Carrière: Was chef van het
NRC-katern *Zaterdag
Bijvoegsel*. Debuteerde als
schrijver in 1983 met
Nathan Sid, waarmee hij
het Gouden Ezelsoor won,
een prijs voor het best-
verkochte literaire debuut.
Sindsdien schreef hij tien-
tallen boeken, waaronder
Indische duinen (1994), *Ik
kom terug* (2014) en *Naar
zachtheid en een warm
omhelzen* (2023), bekroond
met de NS-Publieksprijs.
Ontving verder onder meer
de Libris Literatuurprijs, de
Constantijn Huygensprijs
en de Gouden Uil. Presen-
teerde tv-programma's als
Hier is... *Adriaan van Dis*
(1983-1992), *Zomergasten*
(1999-2002) en *Van Dis in
Indonesië* (2012).

◁ Was die bezorgdheid een reden om mee te werken aan Oorlog is erfelijk?

“Ik zie overal onrust in de wereld en kinderen angstig in de camera kijken terwijl ze zich vastklampen aan hun moeders rok of vaders broek. Telkens weer zie je dat kinderen de rekening betalen en op den duur gaan terugslaan. Kijk naar Israël. De huidige generatie is gevormd door de Shoah en laat zich niet meer verdrijven. ‘Dat zal ons nooit meer gebeuren.’ En dus slaat die terug. Gaza reageert daar weer op. De derde en vierde generaties zeggen: ‘Het land van onze ouders is gestolen, we pakken dat terug.’ Bij de grensafscheidingspoort in Noord-Gaza werden tientallen demonstranten neergeschoten. Allemaal zaaigoed voor radicaliteit en geweld. De jongeren worden steeds mondiger en bozer. Dat zien we nu ook bij ons.”

Hoe dan?

“Immigranten hebben Europa helpen opbouwen. Hun kinderen voelen echter dat ze nog steeds met de nek worden aangekeken en dat hun geloof en cultuur niet worden gerespecteerd. Als reactie gaan ze dat geloof veel sterker aanhangen dan hun ouders. Je ziet veel meer hoofddoekjes dan vroeger, de ramadan is een symbool van hun identiteit geworden. Als je groepen apart zet, vernedert en uitsluit, kweek je haat en fanatisme.”

Van Dis weet waarover hij praat. Zijn ouders raakten getraumatiseerd door de Japanse bezetting en de daaropvolgende vrijheidsstrijd van Nederland-Indië. Zijn vader overleefde als krijgsgevangene de torpedering van een Japans transportschip. Hij klampte zich in de oceaan vast aan een plankje en trapte anderen eraf om niet allemaal te verdrinken. Zijn moeder doorstond met drie dochters uit haar eerste huwelijk de gruwelen van het Jappenkamp. Haar eerste man, een moslim, werd door de Japanners onthoofd. Zij liet zich scheiden volgens de moslimwet en vertrok met Adriaans verwekker naar christelijk

Nederland, waar die wet niet gold en ze zodoende niet konden trouwen. In het naoorlogse Nederland was weinig begrip voor de immigranten uit de kolonie. Men was te vol van eigen leed na een hongervinter en onderdrukking.

Was door de ervaringen van uw ouders voor u de oorlog ook erfelijk?

“Ik was een onwettig kind en anders. Mijn vader kwam als een gebroken man uit die oorlog. Als kind voel je dat, maar kun je het niet plaats. Want in het theater van thuis was alles gewoon. Gewoon dat vader zich opsloot, gewoon dat vader het eten tegen de muur gooide en gewoon dat vader sloeg. Hij overleed op mijn tiende. Mijn moeder heeft toen verteld waarom hij zo driftig en soms wreed was. Hij was een schuldige overlever. Na die verschrikkelijke oorlogstijd kon hij moeilijk wortelen in Nederland. In Indië was hij nog iemand. Hier had hij zijn status verloren en was hij door zijn gebroken gezondheid niet in staat te werken. Dat trauma heeft ook sporen op mijn gevoelsleven achtergelaten.”

Is dat de reden dat u niet boos was op uw toenmalige vriendin, die buiten uw weten om abortus pleegde?

“Ja, ik wilde absoluut die draad van waanzin doorknippen. Ik was als de dood dat ik iets van mijn vader had. En ik heb ook veel van hem: ook ik ben een driftkop. Alleen zorg ik ervoor dat anderen daar zo min mogelijk last van hebben.”

Heeft u het verleden met het schrijven een plek kunnen geven?

“Voor een deel is schrijven iets voor jezelf uitleggen. Er was vooral veel therapie voor nodig waardoor ik er nu mee kan leven. Maar als ik dan weer lees over hoe Amerika immigranten uitzet. Ze worden in ketenen naar Panama gevlogen en daar in gevangnissen gezet. Daar zitten hoogopgeleide mensen en kinderen tussen. De geschiedenis herhaalt zich keer op keer. Ik trek me dat enorm aan. Naarmate ik ouder

word, wordt mijn huid zeker niet dikker. Ik word steeds gevoeliger.”

Kunt u nu u ouder bent uw vader vergeven?

“Vergeven vind ik een groot woord, maar ik begrijp wat er is gebeurd. Ik heb op een gegeven moment wel besloten dat ik beter van hem kon houden en er een verhaal van moest maken waarmee ik kon leven, dan me te verbitteren in haat. Dat lost niets op. Ik vind het ook niet gepast nu ik bijna tachtig ben om daarover te blijven mekkeren. Ik vind het wel gepast om met die ervaring naar scholen te gaan en met kinderen te spreken over wat oorlog is. Op veel scholen waar ik kom heeft een groot deel van de leerlingen een zichtbare migratieachtergrond. Ik vind het belangrijk om met die kinderen in gesprek te gaan en naar hen te luisteren. Ik lees ze teksten voor uit Syrië of Afrika en zie die kinderen opveren: hé, het gaat over ons. Ik probeer ze zo een beetje trots terug te geven. Laten zien dat ik weet wat er is gebeurd en ze het gevoel geven dat ze erbij horen; je bent niet alleen vluchtelingenkind, je bent ook een Nederlands kind.”

Wat is momenteel uw grootste angst?

“De angst dat de vrijheid en vrede waarin ik ben opgegroeid te broos worden. Het gaat dan niet alleen over de Russen die nog een land inpikken, maar ook over de persvrijheid. Zoals Jeff Bezos in Amerika die tegen The Washington Post zegt dat er op de opiniepagina geen negatieve stukken meer mogen worden geplaatst over Trump. Ik ben bang dat ook ik mezelf ga censureren. Ik maak een podcast en denk soms: kan ik dit nog zeggen? Een ironisch grapje wordt snel verkeerd opgevat, mensen zijn gauw beledigd. In mijn kast staat altijd een rugzak klaar met een zaklamp, telefoonoplader, geld en ontsmettingsmiddel. Ik groeide op met een vlucht koffertje boven op de slaapkamerkast. Als het moet kan ik hem zo smeren.”

Oorlog is erfelijk | zondag | 20.45 | EO | NPO 2

‘In mijn kast staat altijd een rugzak klaar met een zaklamp en een oplader’